

İlahiyat Fakültelerinin 100. Yılında Toplumun İlahiyatçılara Bakışı

Handan YALVAÇ ARICI (Sorumlu Yazar) | 0000- 0003-4179-3919 |
handanyalvac1453@gmail.com

Doç. Dr. | Bağımsız Araştırmacı | İstanbul, Türkiye

Meryem KARATAŞ | 0000-0002-4845-0225 | meryemkaratas@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi | Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü |
Sakarya, Türkiye

ROR : 04ttnw109

Öz

Türkiye’de yüksek din eğitimi kurumu olarak ilahiyat fakültelerinin yaklaşık yüz yıllık bir tarihi bulunmaktadır. Örgün ve yaygın din eğitimine eleman yetiştiren bir kurum olarak toplumdaki etki düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir. Bu açıdan toplumun farklı kesimlerinde ilahiyat fakültesi mezunlarına yönelik bakış açısının ortaya konulması önemlidir. Kurulduğu günden bu yana kendini farklı tartışmaların içinde bulan ilahiyat fakülteleri ve mensuplarıyla ilgili çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar genel olarak ilahiyat fakültesi öğrencilerini ve fakülte programlarını ele almaktadır. İlahiyat eğitimi almayan bireylerin, ilahiyatçılarla ilgili algılarının ve bakış açılarının nicel olarak ölçüldüğü araştırmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Bu açıdan araştırma hem hedef kitlesi hem de içeriği açısından diğerlerinden ayrılmaktadır. Çalışmanın amacı toplumdaki bireylerin ilahiyatçılara yönelik algılarını ortaya koymaktır. Çalışmanın problem cümlesi “Toplumun ilahiyatçı algısı nasıldır?” şeklinde kurgulanmıştır. Bu çalışmanın alt soruları “İlahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri toplum nezdinde nasıl algılanmaktadır?” ve “Toplumun, ilahiyatçıların mesleki becerileri ile dini beklentilere yönelik algısı nedir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu sorular, ilahiyatçıların toplumsal rollerine ilişkin algıların incelenmesini ve toplumun bu meslek grubuna yönelik tutumlarının anlaşılmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, ilahiyatçıların toplumsal statüsü, dini liderlik rolleri ve bireysel niteliklerine dair toplumsal algılar derinlemesine analiz edilerek mesleki kimliklerinin sosyal yansımaları irdelenmektedir. Sonuçların din eğitim öğretim planlayıcılarının ve ilahiyat fakültesi mensuplarının çalışmalarına veri sağlayacak özellikte olması beklenmektedir. Konuyla ilgili olarak katılımcılara yönelik kişisel bilgi formu ve Ümit Horozcu’nun 2019 yılında oluşturduğu “İlahiyatçılara Yönelik Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekte ilahiyatçı algısının ortaya konulması amacıyla kişisel, sosyal ve mesleki becerilerle ilgili başlıklar mevcuttur. Ölçeğin ilk 8 maddesi kişisel ve sosyal faktör olarak belirlenirken 9. madde ve sonrası dini beklentiler faktörü olarak isimlendirilmiştir. Araştırmada nicel çalışma yöntemlerinden genel tarama modeli benimsenmiştir. Araştırmanın evreni, Marmara Bölgesi’nde bulunan İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Yalova, Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, Balıkesir ve Çanakkale şehirlerinde ikamet eden bireylerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ilahiyat mezunu olmayan, ilahiyat alanında ve DİB bünyesinde görev yapmayan, 18 yaş ve üzeri

yetişkinler oluşturmaktadır. Araştırmada Marmara bölgesinde yaşayan 268 kadın ve 242 erkek katılımcı olmak üzere toplam 510 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılar, araştırmaya kolayca erişilebilir örnekleme yöntemi ile dahil edilmiştir. Çalışmanın değişkenleri olarak yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve yaşanan şehir belirlenmiştir. Çalışma sonucunda yaş dışındaki değişkenlerde anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Kişisel ve sosyal faktörler ile dini beklentiler faktöründe ortaya çıkan sonuç ilahiyatçılara karşı olumlu bir algı olmasına rağmen konuyla ilgili kesin kanaat olmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumdan hareketle ilahiyat program içeriklerinin gözden geçirilmesi, eğitim öğretim sürecinde öğrencilerin hedef kitleyle daha fazla yüz yüze gelecek programlar hazırlanması ve kariyer ayrıştırmasının gündeme alınması yönünde öneriler oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Yüksek Din Eğitimi, İlahiyat Fakültesi, İlahiyatçılar, Toplum

Atıf Bilgisi

Yalvaç Arıcı, Handan – Karataş, Meryem. “İlahiyat Fakültelerinin 100. Yılında Toplumun İlahiyatçılara Bakışı”. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 10/2 (Aralık 2024), 737-762. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2024.10.2.14>

Geliş Tarihi	20.09.2024
Kabul Tarihi	12.12.2024
Yayın Tarihi	31.12.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 15.05.2024 tarihli ve 69 sayılı toplantısında alınan E-61923333-050.99-361831 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Yazar Katkı Düzeyleri	Handan Yalvaç Arıcı %50, Meryem Karataş %50
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Perception of the Society Towards Theologians on the 100th Anniversary of Theology Faculties

Handan YALVAÇ ARICI (Corresponding Author) | 0000- 0003-4179-3919 |
handanyalvac1453@gmail.com

Assoc. Prof. | Independent Researcher | İstanbul, Türkiye

Meryem KARATAŞ | 0000-0002-4845-0225 | meryemkaratas@sakarya.edu.tr

Assist. Prof | Sakarya Univ, Fac of Education, Dept of Curriculum and Training
Department | Sakarya, Türkiye

ROR : 04ttnw109

Abstract

As an institution of higher religious education in Turkey, faculties of theology have a history of nearly a hundred years. As an institution that trains personnel for formal and non-formal religious education, it can be said that it has a high level of influence in society. In this respect, it should be noted that it is important to reveal the perspective of different segments of society towards the graduates of the faculty of theology. Since the day it was founded, there are studies on the faculty of theology and its members who have found themselves in different debates during this period. These studies generally deal with theology faculty students and faculty programs. There is no research that quantitatively measures the perceptions and perspectives of individuals without theology education about theologians. The research differs from others in terms of both its target audience and its content. The aim of the study is to reveal the perceptions of individuals in the society towards theologians. The problem statement of the study is constructed as “How is the society's perception of theologians?”. The sub-questions of this study are: How are the personal and social characteristics of theologians perceived in the society? What is the perception of the society about the professional skills (religious expectations) of theologians? It is expected that the results will provide data for the studies of religious education and training planners and members of the faculty of theology. In this study, a personal information form for the participants and the “perception scale for theologians” created by Ümit Horozcu in 2019 were used. In the scale, there are titles related to personal, social and professional skills in order to reveal the perception of theologians. While the first 8 items of the scale were determined as personal and social factors, the 9th item and the following items were named as religious expectations factor. The general survey model, one of the quantitative study methods, was adopted in the study. The population of the research consists of individuals residing in the cities of İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Yalova, Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, Balıkesir and Çanakkale in the Marmara Region. The sample of the research consists of adults aged 18 years and over who are not graduates of theology, who are not working in the field of theology or within the DIB. In the research, a total of 510 participants, 268 female and 242 male participants living in the Marmara region, were reached. Participants were included in the study by easily accessible

sampling method. Age, gender, education level and city of residence were determined as the variables of the study. As a result of the study, it was revealed that there was no significant difference in variables other than age. The result of personal and social factors and religious expectations factor means that although there is a positive perception towards theologians, there is no definite opinion on the subject. Based on this situation, suggestions have been made to review the content of the theology programmes, to prepare programmes in which students will be more face-to-face with the target audience during the education and training process, and to put career differentiation on the agenda.

Keywords

Religious Education, Higher Religious Education, Faculty of Theology, Theologians, Society

Citation

Yalvaç Arıcı, Handan – Karataş, Meryem. "Perception of the Society Towards Theologians on the 100th Anniversary of Theology Faculties". *The Journal of Near East University Islamic Research Center* 10/2 (December 2024), 737-762. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2024.10.2.14>

Date of Submission	20.09.2024
Date of Acceptance	12.12.2024
Date of Publication	31.12.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	Ethical permission was obtained with the decision numbered "10" taken at the meeting of Sakarya University Social and Human Sciences Ethics Committee dated 15.05.2024 and numbered 69. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Author Contribution Levels	Handan Yalvaç Arıcı %50, Meryem Karataş %50
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author acknowledges that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Üniversitelerin asli misyonu, bilimsel bilgi üretmek ve bu bilgiyi kullanarak çeşitli alanlarda hizmet verecek nitelikli bireyler yetiştirmektir. Yükseköğretim kurumları, kuruluşlarından itibaren hem akademik hem de toplumsal bağlamda çeşitli değişimler geçirmiştir. Bu değişimlerden biri, bilimsel disiplinlerin gelişim süreçlerine yönelik olmuştur. Bilimsel disiplinlerden biri olarak ilahiyat, tarih boyunca temel bilimler arasında sayılmakla birlikte, modern çağda pozitif bilimlerin yükselişi ile birlikte statü kaybına uğramış ve uzun süre sahip olduğu akademik üstünlüğü kademeli olarak yitirmiştir. Bu durum, ilahiyatın bilimsel alan içindeki konumunun yeniden değerlendirilmesine ve epistemolojik temellerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Türkiye özelinde ise ilahiyat fakülteleri kurulduğu günden bu yana çeşitli tartışmaların odağında yer almıştır.¹ Bu tartışmalar üniversitelerin amacı, mezunlarının özellikleri ve yetenekleri, bilim hiyerarşisindeki konumu gibi başlıklar altında özetlenebilir.

Bu tartışmaların ortasında ilahiyat fakültelerinin tarih sahnesine çıkışı 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat kanunu ileidir. Kanunla İstanbul Darülfünun bünyesinde bir ilahiyat fakültesinin açılmasına karar verilmiştir.² Bu kararın pratikteki uygulaması süreç içerisinde değişmiş, "yüksek diniyat mütehassısları" yetiştirmek amacıyla kurulan ilahiyat fakülteleri çeşitli aşamalardan geçerek günümüze kadar gelmiştir.³ 1924 yılında kurulan ilahiyat fakültesi, 1933 yılına kadar eğitim-öğretime devam etmiş, 1933 yılında kapatılmıştır. 1949 yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi şimdiki ilahiyat fakültelerinin temelini oluşturmaktadır.⁴

Fakültenin açılışıyla ilgili TBMM'de yapılan konuşmalarda İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun söyledikleri yetiştirilmek istenen ilahiyatçılar hakkında fikir vermektedir. *"Bir ilahiyat fakültesi kurulmasından maksat nedir sorusunu soruyor ve hemen kendi kendime şu cevabı veriyorum: Medreseyi diriltmek değildir. Çünkü fakülte ile medreseyi ayıran çok temel bir karakter vardır. O da şudur: Medresenin çalışması nassi, apriori, kablet tecrübidir. Fakülteler, ilim evleri olduğundan, bunlar mukayeseye, müşahadeye ve en sonunda da mümkün olursa, izaha çalışmaktadırlar. Yani birinci sübjektif olduğu kadar, ikincisi objektiftir. O halde hükümetin şayanı dikkat olan isteği şudur; bütün mânasıyle ilim haysiyeti ve ilim karakteri taşıyan bir fakülte meydana getirmektir, öylesine bir fakülte ki, diğer fakültelerden hiçbir suretle ayrılığı olmayacaktır. Aynı vasfı*

¹ Cemal Tosun, "Üniversitede İlahiyat: Bilim Teorisi ve Sosyal-politik Temellendirme Açıklarından Bir Değerlendirme", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (2022), 14.

² Tevhid-i Tedrisat Kanunu, *Resmî Gazete* 63 (6 Mart 1340), Kanun No. 430, md. 4; *Düstur, III. Tertip*, 5, 665, Tevhid-i Tedrisat Kanunu 3 Mart 1924 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş, 6 Mart 1924 tarihinde Resmî Gazete' de 430 sayılı kanun olarak yayınlanıp yürürlüğe girmiştir.

³ Nevzat Aşıkoğlu, "İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Haziran 2005), 2.

⁴ Daha fazla bilgi için bk; Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 432.

ve aynı hakları haiz ve onlara sahip olacaktır... Bu ilahiyat fakültesi bence iki türlü kurulabilir. Biri; Katolik Fakültesi, Protestan Fakültesi gibi, İslam İlahiyat Fakültesi olabilir. Biri de medrese; bu mevzu bahis değildir. Fakülte olacak. Fakülte olduktan sonra, daha doğrusu fakülte tarzında kurulduktan sonra bunu iki türlü yaratabiliriz, yapabiliriz".⁵ Baltacıoğlu'nun söyleminden hareketle kurulan fakültenin ve oradan yetiştirilmesi hedeflenen öğrencilerin medrese eğitimiyle bağının olmayacağı, diğer fakültelerle aynı özellik ve haklara sahip olacağı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Bernard Lewis ilahiyat fakültelerinin yeniden açılışını din eğitimcilerine olan ihtiyaçla açıklamaktadır. "Sağlam bir din eğitiminden geçmiş insanların kıtlığı, çoğunlukla talihsiz sonuçlarla meydana bağnaz ve cahillere bıraktırdı. Ekim 1949'da kapılarını öğrencilere açan ilâhiyat fakültesinin restore edilmesi, en azından kısmen bu nedendi."⁶

Yüksek din eğitiminde yaşanan tarihsel gerçekliklerden hareketle ilahiyat fakültelerinde yetişen ilahiyatçıların toplumda dinin anlaşılması, yorumlanması ve deneyimlenmesinde merkezi bir rol oynadıkları kabul edilebilir. İlahiyat fakültesi mezunlarının örgün ve yaygın din eğitimini planlamak ve uygulamak için yetiştirilmeleri bu rolü güçlendirmektedir. Bu bağlamda, ilahiyatçıların dinin toplumsal hayata etkilerini anlamak ve yönlendirmekle ilgili sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklarını yerine getirirken kişisel özellikleri, mesleki bilgi ve deneyimleri, toplumdaki imajları belirleyici faktörler arasındadır. Bu kapsamda çalışmada kullanılan "ilahiyatçı" terimi, ilahiyat fakültelerinde eğitim görmüş veya mezun olmuş kişileri ifade etmektedir. Çalışma boyunca kullanılan ilahiyat fakültesi, ilahiyatçı gibi terimleri anlamak için öncelikle ilahiyatın, teolojinin terim olarak tanımlanması gerekmektedir. Alanyazında teoloji ile ilahiyat kavramları arasında farklılıklar bulunduğunu kabul edenler olduğu gibi aslında ilahiyat kavramının klasik düşünceden ayrıldığını bu nedenle modern dönemde teolojinin karşılığı olarak kullanıldığını ifade eden bir bakış açısı da mevcuttur.⁷

Kavramsal tartışmaların ötesinde, ilahiyat disiplini, yalnızca İslam dinini merkezine alan bir alan olarak görülmemekte, aynı zamanda diğer dinlerin de anlaşılması ve açıklanmasını hedefleyen kapsamlı bir disiplin olarak işlev kabul görmektedir. İlahiyat bilimi, dinî düşünce sistemlerinin derinlemesine incelenmesi ve bu sistemlerin aralarındaki ilişkilerin analiz edilmesini sağlayarak, farklı inanç yapılarının mukayeseli bir biçimde ele alınmasına katkıda bulunmaktadır. Böylelikle ilahiyat, yalnızca İslam'ın doktrinleri üzerine değil, aynı zamanda evrensel dinî fenomenler üzerine de bilimsel bilgi üreterek geniş bir akademik perspektif sunmaktadır.⁸ Toplumda "ilahiyatçı" denildiğinde yukarıda belirtilen

⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (TBMM), *Tutanak Dergisi*, 8. Dönem, 20/3, 101. Birleşim, 278.

⁶ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2004), 414.

⁷ Ömer Türker – Ramazan Önal, "İlahiyat Fakülteleri ve Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ÂSÂR Akademik Dinî Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Ekim 2021), 4-5.

⁸ Ayşe Çalal, *Öğretim Üyeleri, Öğrencileri ve Mezunlarına Göre İlahiyat, İlahiyatçı ve İlahiyat Eğitimi*

alanlarda eğitim almış, eğitim gören veya burada aldığı eğitim doğrultusunda dini bilgiye dayalı bir mesleği icra eden kişi anlaşılmaktadır.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Cumhuriyet dönemindeki ilahiyatçı kimliği İslam dininin ilerlemeye engel olmadığını vurgulama çabasını içermektedir.⁹ Devletin kuruluş felsefesiyle uyumlu söylemlerin ilahiyatçılardan gelmesi farklı tepkilere neden olmuştur. Aldıkları eğitim yoluyla çağa cevap verme ihtiyacının yanı sıra, geleneksel söylemden kopmama çabası söz konusudur.¹⁰ Bu durumun toplumsal yansımaları, teolojik söylemin doğası, söylemsel değişim süreçleri ve söylemsel kaynakların etkisi bağlamında önemli sonuçları bulunmaktadır. Teolojik söylemin temel aktörlerinden biri olarak ilahiyatçılar, bu tartışmaların merkezinde yer alırken, dini söylemin tek kaynağının ilahiyatçılar olmadığını altı çizilmelidir. Dini söylemlerin oluşumu ve yayılımı, yalnızca ilahiyatçılar ve ilahiyat fakülteleri ile sınırlı kalmamakta; farklı sosyo-kültürel ve epistemolojik kaynaklar da bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Ancak, dini söylemin toplumsal alandaki dolaşımı ve etkisinin incelenmesinde, ilahiyat fakültelerinin ve ilahiyatçıların merkezi bir konuma sahip olduğu gerçeği göz ardı edilemeyeceği de bir gerçekliktir.

Toplumun ilahiyatçılara yönelik algısı ve bu algının şekillenmesi, ilahiyatçıların toplumsal kimliklerinin inşasında belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmanın önemi, toplumun ilahiyatçılarla ilgili algı ve yorumlarının çok boyutlu bir analizini ortaya konulma çabasıdır. İlahiyatçılar hakkında ortaya çıkan farklı söylem ve yorumların çeşitliliği, bu analizin odak noktasını oluşturmakta ve toplumsal dinamiklerin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sunmaktadır. Çalışmanın önemi de bu bağlamda ele alınmalı; ilahiyatçılara ilişkin toplumsal algı ve söylemlerin çeşitliliği, titizlikle incelenmelidir. Ancak, bu söylemler hakkında tutarlı ve anlamlı çıkarımlar yapabilmek için konuya bilimsel bir temelde yaklaşılması gerekmektedir. Söylem analizi, yalnızca yüzeysel bir gözlemlerle sınırlı kalmamalı, disiplinler arası bir çerçevede ele alınarak, sosyolojik, teolojik ve kültürel boyutlar dikkate alınarak irdelenmelidir. Bu bilimsel altyapı, ilahiyatçıların toplumsal rollerine ve kimliklerine dair daha sağlıklı değerlendirmeler yapmayı mümkün kılacaktır. Literatürde ilahiyat fakültelerini, öğrencilerini, fakültenin tarihçesini, verilen eğitimi ele alan çalışmalar olmasına rağmen ilahiyatçılarla ilgili toplumdaki algıyı ele alan az sayıda çalışma bulunmaktadır.¹¹ Bunlardan biri Bursa ili

(Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 434-436.

⁹ Yasin Aktay, “İlahiyat Sosyolojisi: Bir Sosyal Değişim Dinamiği Olarak İlahiyat Sorunu”, *Milel ve Nihal* 9/3 (2012), 106-107.

¹⁰ Aktay, “İlahiyat Sosyolojisi: Bir Sosyal Değişim Dinamiği Olarak İlahiyat Sorunu”, 121-123.

¹¹ M. Ali Kirman – Halil Apaydın, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2006), 93-123; Nevzat Aşıkoğlu, “İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretme Katkıları ve Kaliteye Yolculuk”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Haziran 2005), 1-10; Mustafa Öcal “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*

örnekleminde yapılan yüksek lisans tezidir. Türkiye’de bir şehrin ilahiyatçılara bakışını ortaya koymaktadır.¹² Bu çalışma ise Marmara Bölgesi örneklemini üzerinden yapılmıştır. Özellikle İstanbul gibi Türkiye’nin geneline özgü fikir verebilecek nitelikteki şehirlerden katılımcıların olması çalışmayı özgün kılmaktadır.

Toplumdaki bireylerin ilahiyatçılara yönelik algılarının ortaya konulmasının amaçlandığı bu çalışmanın hedeflerinden biri elde edilen bulguların eğitim-öğretim planlamacıları ve ilahiyat fakülteleri mensupları için önemli bir referans kaynağı oluşturmasıdır. Çalışma sonuçlarının, özellikle ilahiyat fakültelerinde verilen eğitimin içeriği ve yöntemlerinin yeniden değerlendirilmesine katkı sağlayarak, müfredat geliştirme süreçlerinde yol gösterici olması amaçlanmaktadır. Ayrıca, toplumun ilahiyatçılarla olan ilişkisini daha sağlam temellere dayandıracak ve karşılıklı anlayışı güçlendirecek yeni stratejiler geliştirilmesine olanak sunacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda çalışma hem akademik hem de toplumsal düzeyde önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Konuyla ilgili olarak Ümit Horozcu’nun 2019 yılında oluşturduğu “İlahiyatçılara Yönelik Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek yoluyla ilahiyat mensuplarıyla ilgili algının tasvirinin yapılması istenmektedir.¹³ Araştırmanın amacı içinde yaşadığımız toplumun ilahiyatçılara yönelik algısını, kullanılan ölçek çerçevesinde ortaya koymaktır.

Araştırmanın Problemi

Çalışmanın problem cümlesi “Toplumun ilahiyatçı algısı nasıldır?” şeklinde temellendirilmiştir. Bu çalışmanın alt soruları şunlardır: “İlahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri toplumda nasıl algılanıyor?” ve “Toplumun ilahiyatçıların mesleki becerilerine (dini beklentilere) ilişkin algısı nedir?”. İlahiyatçı algısının ortaya konulması amacıyla kişisel, sosyal ve mesleki becerilerle ilgili başlıkların olduğu ölçek kullanılmıştır.

1.Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel çalışma yöntemlerinden genel tarama modeli benimsenmiştir. Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan ve geniş katılımcı grupları üzerinde çalışma imkânı sunan tarama çalışmaları, araştırmacının bağımsız değişkenler veya faktörler üzerinde

1/1 (1986), 111-123; Yasin Aktay, “İlahiyat Sosyolojisi: Bir Sosyal Değişim Dinamiği Olarak İlahiyat Sorunu”, *Milel ve Nihal* 9/3 (2012), 101-135; Cemal Tosun, “Üniversitede İlahiyat: Bilim Teorisi ve Sosyal-politik Temellendirme Açılımlarından Bir Değerlendirme”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (2022), 11-24; Aslıhan Kuşçuoğlu – Cemal Tosun, “İlahiyat Eğitiminde Disiplinlerin Amaç ve Muhtevaları: Akademisyen Görüşlerinin Nitel Bir Analizi”, *Eskiye* 52 (Mart 2024), 377-403.

¹² Rabia Tek, *İlahiyatçılara Yönelik Algılar Üzerine Bir Araştırma (Bursa Örneği)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 1-3.

¹³ Ümit Horozcu, “İlahiyatçılara Yönelik Algı Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması”, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 5/1 (Bahar 2019), 30.

herhangi bir manipülasyon yapmadığı, mevcut durumu betimlemeye yönelik araştırma türleridir.¹⁴ Genel tarama modeli “Çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Bu tür modellerde daha çok evreni temsil yeteneğine sahip belirli bir örneklem grubu alınarak, bu örneklem grubu üzerinde çalışılmakta ve sonuçlar evrene genellenmektedir.”¹⁵ olarak tanımlanmaktadır. Genel tarama modelleri, araştırma konusu ile ilgili değişkenlerin ayrı ayrı betimlendiği tekil tarama (tanımlayıcı tarama) şeklinde olabileceği gibi, bu değişkenlerin birlikte nasıl değiştiğini açıklayan ilişkisel tarama (korelasyonel araştırma) biçiminde de gerçekleştirilebilmektedir.¹⁶ Araştırmada tarama modeli kullanılarak, çalışma grubundan elde edilen veriler doğrultusunda mevcut durum hakkında bilgi edinilmesi ve farklı değişkenler açısından değerlendirmeler yapılması amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenmiş ve genellemeler yapılmıştır.

1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Marmara Bölgesi'nde bulunan İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Yalova, Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, Balıkesir ve Çanakkale şehirlerinde ikamet eden bireylerden oluşmaktadır. Araştırmada, hedeflenen çalışma evreninin tamamına ulaşmak pratik olarak mümkün olmadığından, evrenden bir örneklem seçilmiştir. Bu örneklem üzerinden elde edilen verilerle, ana kitleye ilişkin genellemeler yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini ilahiyat mezunu olmayan, ilahiyat alanında ve DİB bünyesinde görev yapmayan, 18 yaş ve üzeri yetişkinler oluşturmaktadır. Araştırmada Marmara Bölgesinde yaşayan 268 kadın ve 242 erkek katılımcı olmak üzere toplam 510 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılar, araştırmaya kolayca erişilebilir örnekleme yöntemi ile dahil edilmiştir. Kolayca erişilebilir örnekleme yöntemi, araştırmacıya çalışmasını yakın coğrafyada ikamet eden, kolaylıkla ulaşılabilir, mevcut ve çalışmaya gönüllü katılım gösteren bireyler üzerinde yürütme fırsatı sunmaktadır.¹⁷ Bu yöntemle 510 katılımcının görüşlerine müracaat edilmiştir. Araştırmaya katılan örneklem grubunun demografik özellikleriyle ilgili bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri (N=470)

Özellikler	f	%	
Cinsiyet	Kadın	268	57
	Erkek	242	43

¹⁴ Şener Büyüköztürk, *Deneyisel Desenler* (Ankara: PEGEM Akademi Yayıncılık, 2014), 2.

¹⁵ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012), 79.

¹⁶ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 79.

¹⁷ Adnan Erkuş, *Bilimsel Araştırma Süreci/Davranış Bilimleri İçin* (İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2009), 2.

Yaş	18-23 yaş	21	4,5
	24-35 yaş	40	8,5
	36-50 yaş	127	27
	51-59 yaş	177	37,7
	60 yaş ve üstü	105	22,3
Eğitim durumu	İlköğretim	16	3,4
	Ortaöğretim	145	30,9
	Lisans	276	58,7
	Lisansüstü	33	7
Yaşanılan şehir	İstanbul	211	44,9
	Balıkesir	14	3
	Sakarya	50	10,6
	Bursa	41	8,7
	Kocaeli	44	9,4
	Yalova	17	3,6
	Tekirdağ	29	6,2
	Bilecik	7	1,5
	Edirne	14	3,0
	Çanakkale	21	4,5
Kırklareli	22	4,7	

Tablo incelendiğinde katılımcıların %57'sinin kadın, %43'ünün erkek olduğu görülmektedir. %27'si 36-50 yaşında, %37,7'si 51-59 yaşında, %8,5'i 24-35 yaşında, %4,5'i 18-23 yaşında, %22,3'ü 60 yaş ve üstünde, %58,7'si lisans mezunu, %7'si lisansüstü mezunu, %30,9'u ortaöğretim mezunu, %3,4'ü ilköğretim mezunu ve %44,9'unun İstanbul'da ikamet ettikleri görülmektedir. Çalışmaya katılan kişilerin önemli bir bölümü İstanbul'da ikamet etmektedir. Çalışma, Marmara Bölgesi'ndeki bazı şehirlerle sınırlandırılmış olsa bile İstanbul'un nüfus yoğunluğu diğer şehirlerden oldukça fazla olduğu için bu durum beklenen sonuçlardandır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak öncelikle kişisel bilgilere yönelik soruların yer aldığı Kişisel Bilgi Formu ve Ümit Horozcu (2019) tarafından ilahiyat fakültelerinden mezun olmuş ilahiyatçılara yönelik toplumsal algıyı ölçebilmek için geliştirilmiş olan "İlahiyatçılara Yönelik Algı Ölçeği" maddeleri kullanılmıştır. Anket uygulanmadan önce Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden 15.05.2024 tarihli, E-61923333-050.99-361831 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. İzin alındıktan sonra ölçek maddeleri Google Forms

uygulanmasında hazırlanmış ve 16.05.2024-16.06.2024 tarihleri arasında çalışmanın örneklem grubunu oluşturan yetişkinlere sunulmuştur. 15 ifadeden oluşan ölçek 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte yer alan ifadeler verilen yanıtlar 1 puan “kesinlikle katılmıyorum”, 2 puan “katılmıyorum”, 3 puan “kısmen katılıyorum”, 4 puan “büyük ölçüde katılıyorum”, 5 puan “tamamen katılıyorum” olmak üzere derecelendirilmektedir. Ölçeğin 9, 10 ve 15. maddeleri ters puanlanmaktadır. Yani, ölçekten elde edilen yüksek puanlar ilahiyatçılara yönelik olumlu algıyı, düşük puanlar ise olumsuz algıyı göstermektedir. Geçerlik-güvenirlik analizlerinde ölçeğin iki faktörden oluştuğu belirlenmiştir: "Kişisel ve Sosyal Özellikler" faktörü 8 madde (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8) ve "Dini Beklentiler" faktörü 7 madde (9, 10, 11, 12, 13, 14, 15) içermektedir. Ölçekten elde edilebilecek minimum toplam puan 15, maksimum toplam puan ise 75 olarak belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin kabul edilebilir iyilik uyum değerlerini sağladığını göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlık analizi sonucunda tüm ölçek için Cronbach alpha değeri 0.821 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeğin yüksek düzeyde bir güvenilirliğe sahip olduğuna ulaşılmıştır.¹⁸ 0.80-1.00 arasında güvenilirliğin en yüksek derecede olduğu kabul edilmektedir.¹⁹

1.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizleri bilgisayarda SPSS 22.00 istatistik paket programı ile yapılmıştır. Toplanan verilerin analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, ki-kare testi, bağımsız örneklem testi için, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve LSD Post Hoc testi olmak üzere 8 farklı istatistiksel analiz kullanılmıştır. Uygulanan anketler Likert tipi beşli değerlendirme şeklinde hazırlanmış olup aralık sınırlarının hesaplanması “Seçenek sayısı=5, Aralık sayısı= 5-1 = 4, Aralık katsayısı= 4:5=0,80” şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ortalama karşılaştırmalara esas olmak üzere aralık sınırları ve anlamları aşağıda verilmiştir.

Araştırmada kullanılan anketin içyapı tutarlılığı için Cronbach Alfa analizi sonucu Cronbach Alfa katsayısı .831 olarak oldukça yüksek bulunmuştur.

2. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, verilerin istatistiksel analizlerinden elde edilen bulgular ve yorumları paylaşılmıştır. Araştırmaya katılanların ankete verdikleri yanıtlar iki ana başlıkta ele alınmıştır. İlk 8 madde ölçeği hazırlayanlar tarafından kişisel ve sosyal faktör olarak belirlenirken 9. madde ve sonrası dini beklentiler faktörüdür. Ölçeğin içeriğiyle bağlantılı

¹⁸ Abdullah Can, *Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014), 369.

¹⁹ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2005), 19.

olarak ilahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri ile ilgili genel dağılım ve aritmetik ortalama ile ilgili bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

2.1. İlahiyatçılara Yönelik Algı ve Alt Boyutları

Tablo 2. İlahiyatçılara Yönelik Algı ve Alt Boyutlarının Aritmetik Ortalaması ile İlgili Bulgular

Anket Maddeleri		f	%	Aritmetik ortalama	Anlamı
1. İlahiyatçıların Kişisel ve Sosyal Özellikleri	Kesinlikle katılmıyorum.	17,0	3,6	3,35	Kısmen katılıyorum
	Katılmıyorum.	56,0	11,9		
	Kısmen katılıyorum.	174,0	37,0		
	Katılıyorum.	154,0	32,8		
	Kesinlikle katılıyorum.	69,0	14,7		
2. Dini Beklentiler	Kesinlikle katılmıyorum.	4,0	0,9	3,01	Kısmen katılıyorum
	Katılmıyorum.	72,0	15,2		
	Kısmen katılıyorum.	295,0	62,8		
	Katılıyorum.	93,0	19,8		
	Kesinlikle katılıyorum.	6,0	1,3		
3. İlahiyatçılara Yönelik Algı	Kesinlikle katılmıyorum.	9,0	1,9	3,19	Kısmen Katılıyorum
	Katılmıyorum.	166,0	35,3		
	Kısmen katılıyorum.	223,0	47,4		
	Katılıyorum.	66,0	14,0		
	Kesinlikle katılıyorum.	6	1,3		

Tablo incelendiğinde; 1. İlahiyatçıların kişisel ve sosyal ilişkileri alt boyutunda araştırmaya katılanların %3,6’sı “Kesinlikle katılmıyorum”, %11,9’u “Katılmıyorum”, %37’si “Kısmen katılıyorum”, %32,8’i “Katılıyorum” ve %14,7’si “Kesinlikle katılıyorum”

cevabını vermişler ve maddenin aritmetik ortalaması 3.35 olup “Kısmen katılıyorum” olarak cevaplandığı görülmektedir. Katılımcıların %3,6’sının “Kesinlikle katılmıyorum” tercihinde bulunması, bu konuda olumsuz tutum sergileyenlerin çok az olduğunu göstermektedir. %11,9 oranında “Katılmıyorum” cevabı eklendiğinde bu boyutla ilgili olumsuz tutumun yüksek olmadığını göstermektedir. Verilerden hareketle ilahiyatçıların kişisel ve sosyal ilişkileri noktasında olumlu bir bakış açısının olduğu sonucuna varılabilir. Öte yandan aritmetik ortalamasının 3.35 olması bu başlıkta katılımcıların kesin bir kanaat oluşturmadıkları anlamına gelebilir. Sonuç olarak bu veriler, ilahiyatçıların sosyal ilişkiler konusundaki tutumlarının olumlu bir imaj oluşturduğunu ancak bu imajın kesinlik içermediğini göstermektedir.

2. Dini Beklentiler alt boyutunda araştırmaya katılanların %0,9’u “Kesinlikle katılmıyorum”, %15,2’si “Katılmıyorum”, %62,8’i “Kısmen katılıyorum”, %19,8’si “Katılıyorum” ve %1,3’ü “Kesinlikle katılıyorum” cevabını vermişler ve maddenin aritmetik ortalaması 3.01 olup “Kısmen katılıyorum” olarak cevaplandığı görülmektedir. Verilere bakıldığında katılımcıların önemli bir kısmının olumlu bir tutuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte %62,8’lik bir oranda “Kısmen katılıyorum” cevabı konuyla ilgili net bir görüşün ortaya çıkmadığını, tam bir onayın olmadığını göstermektedir.

3. İlahiyatçılara yönelik algı boyutunda araştırmaya katılanların %1,9’u “Kesinlikle katılmıyorum”, %35,3’ü “Katılmıyorum”, %47,4’ü “Kısmen katılıyorum”, %14’ü “Katılıyorum” ve %1,3’ü “Kesinlikle katılıyorum” cevabını vermişler ve maddenin aritmetik ortalaması 3.19 olup “Katılıyorum” olarak cevaplandığı görülmektedir. İlahiyatçılara yönelik algı boyutundaki veriler, katılımcıların konuya yönelik eleştirel bir tutuma sahip olduklarını ortaya koymaktadır. %1,9’unun “Kesinlikle katılmıyorum” ve %35,3’ünün “Katılmıyorum” demesi, ilahiyatçılara yönelik olumsuz algının varlığı anlamına gelmektedir. %14’ün “Katılıyorum” demesi, ilahiyatçılara dair olumlu bir tutum sergilendiğini, ancak bu oranın düşük olduğunu kanıtlamaktadır.

2.2. Araştırmada Cinsiyet Değişkeni

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Cinsiyetlerine Göre Ankete Verdikleri Yanıtlar Arasındaki Farkla İlgili Bulgular

	Cinsiyet	N	Aritmetik ortalama	Standart sapma	t	p
1. İlahiyatçıların Kişisel ve Sosyal Özellikleri	Kadın	268	3,42	,772	1,78	,276
	Erkek	202	3,28	,825		
2. Dini Beklentiler	Kadın	268	3,23	,544	,606	,545
	Erkek	202	3,15	,593		
3. İlahiyatçılara Yönelik Algı	Kadın	268	3,23	,544	1,564	,212
	Erkek	202	3,15	,593		

Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre ilahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri boyutlarında t değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde fark bulunmamıştır. Cinsiyete göre dini beklentiler boyutunun t değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde fark bulunmamıştır. İlahiyatçılara yönelik algı açısından t değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde fark bulunmamıştır. Tablo incelendiğinde tüm boyutlarda kadınların erkeklere göre aritmetik ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanların yaşlarına göre ankete verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tek Yönlü Varyans analizi (ANOVA) uygulanmış ve bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

2.3. Araştırmada Yaş Değişkeni

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Yaşlarına Göre Ankete Verdikleri Yanıtlar Arasındaki Farkla İlgili Bulgular

	Yaş	N	Aritmetik ortalama	Standart sapma	F	p
1.İlahiyatçıların Kişisel ve Sosyal Özellikleri	18-23 yaş	21	3,166	,715	3,559	,007
	24-35 yaş	40	3,556	,601		
	36-50 yaş	127	3,481	,801		
	51-59 yaş	177	3,374	,817		
	60 yaş ve üstü	105	3,147	,801		
2. Dini Beklentiler	18-23 yaş	21	2,857	,551	1,714	,146
	24-35 yaş	40	3,046	,505		
	36-50 yaş	127	3,081	,444		
	51-59 yaş	177	2,970	,484		
	60 yaş ve üstü	105	3,039	,447		
3.İlahiyatçılara Yönelik Algı	18-23 yaş	21	3,022	,533	2,764	,027
	24-35 yaş	40	3,318	,496		
	36-50 yaş	127	3,294	,558		
	51-59 yaş	177	3,186	,584		

	60 yaş ve üstü	105	3,097	,560		
--	----------------	-----	-------	------	--	--

Araştırmaya katılanların yaşlarına göre 0,05<p anlamlılık düzeyinde homojen bir dağılım söz konusudur. Bu, yaş grupları arasında anlamlı bir fark olmadığını gösterir. İlahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri boyutu yaş guruplarına göre $p<0.05$ sig. 0,007 değeri ile anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Yani katılımcıların yaşları bu boyutta anlamlı derecede belirleyici bir özelliğe sahiptir. Dini beklentiler boyutu yaş guruplarına göre $p<0.05$ sig. 0,146 değeri ile anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. İlahiyatçılara yönelik algı ise yaş guruplarına göre $p<0.05$ sig. 0,027 değeri ile anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

İlahiyatçılara yönelik algı ölçeği ile ölçeğin bir boyutu olan İlahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri maddelerine ve toplam puanında verdikleri yanıtlar açısından hangi yaş grubundakiler arasında fark olduğunu anlamak amacıyla LSD Post Hoc testi (Hochberg's GT2) uygulanmıştır.

LSD Post Hoc testi sonucu, 24-35 yaş ve 36-50 yaşındakilerin 18-23 yaş ve 60 yaş ve üstündekilere göre, 60 yaş üstünün 36-50 yaşa göre, ilahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri maddesine verdikleri yanıtların aritmetik ortalaması aralarındaki farklar $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. 36-50 yaşındakilerin 60 yaş ve üstündekilere göre, 60 yaş üstünün 36-50 yaşa göre, ilahiyatçılara yönelik algı ölçeği maddesine verdikleri yanıtların aritmetik ortalaması aralarındaki farklar $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Bu durum, 24-35 yaş ve 36-50 yaş gruplarının kişisel ve sosyal özelliklere dair algılarının, daha genç (18-23 yaş) ve daha yaşlı (60 yaş üstü) gruplara göre farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmıştır.

Dini beklentiler boyutu maddelerine ve toplam puanında verdikleri yanıtlar açısından anlamlı fark olmadığı için LSD Post Hoc testi (Games-Howell) uygulanmıştır. Yaş gurupları arasında anlamlı farklar bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların eğitim durumlarına göre ankete verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tek Yönlü Varyans analizi (ANOVA) uygulanmış ve bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

2.4. Araştırmada Eğitim Değişkeni

Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumlarına Göre Ankete Verdikleri Yanıtlar Arasındaki Farkla İlgili Bulgular

	Eğitim	N	Aritmetik ortalama	Standart sapma	F	p
	İlköğretim	16	3,765	,662	1,591	,191
	Ortaöğretim	145	3,345	,839		

1.İlahiyatçıların Kişisel ve Sosyal Özellikleri	Lisans	276	3,333	,804		
	Lisansüstü	33	3,431	,536		
2.Dini Beklentiler	İlköğretim	16	3,160	,472	1,134	,335
	Ortaöğretim	145	2,968	,466		
	Lisans	276	3,034	,472		
	Lisansüstü	33	3,017	,494		
3.İlahiyatçılara Yönelik Algı	İlköğretim	16	3,483	,460	1,536	,204
	Ortaöğretim	145	3,169	,581		
	Lisans	276	3,194	,578		
	Lisansüstü	33	3,238	,410		

Araştırmaya katılanların eğitim seviyelerine göre $0,05 < p$ anlamlılık düzeyinde homojen bir dağılım söz konusudur. İlahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri boyutu yaş gruplarına göre $p < 0,05$ sig. 0,191 değeri ile anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Dini beklentiler eğitim seviyelerine göre $p < 0,05$ sig. 0,335 değeri ile anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Yani bu çalışma, katılımcıların ilahiyatçılara yönelik kişisel ve sosyal özellikleri ile dini beklentileri açısından eğitim seviyesinin belirleyici bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır. İlahiyatçılara yönelik algı ise eğitim seviyelerine göre $p < 0,05$ sig. 0,204 değeri ile anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Ölçeğin tamamı ve alt boyutlarında yanıtlar açısından anlamlı fark olmadığı için LSD Post Hoc testi (Games-Howell) uygulanmıştır. Eğitim seviyeleri arasında anlamlı farklar bulunmamıştır. Bu bulgular, eğitim seviyesinin ilahiyat alanındaki algı ve değerlendirmelerde önemli bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılanların yaşadıkları yere (İstanbul ve diğer iller) göre ankete verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla t testi uygulanmış ve bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

2. 5. Araştırmada Yaşanılan Şehir Değişkeni

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Yaşadıkları Yere Göre Ankete Verdikleri Yanıtlar Arasındaki Farkla İlgili Bulgular

	Yaşanılan Şehir	N	Aritmetik ortalama	Standart sapma	t	p
1. İlahiyatçıların Kişisel	İstanbul	211	3,37	,816	0,295	,768

ve Sosyal Özellikleri	Diğer	259	3,34	,783		
2. Dini Beklentiler	İstanbul	211	3,03	,478	,823	,411
	Diğer	259	3,00	,466		
3. İlahiyatçılara Yönelik Algı	İstanbul	211	3,21	,575	0,541	,589
	Diğer	259	3,18	,560		

Araştırmaya katılanlarda, İstanbul'un diğer şehirlere göre göre ilahiyatçıların kişisel ve sosyal özellikleri boyutlarında t değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde fark bulunmamıştır. İstanbul'un diğer şehirlere göre dini beklentiler boyutunun t değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde fark bulunmamıştır. İstanbul'un diğer şehirlere göre ilahiyatçılara yönelik algı açısından t değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde fark bulunmamıştır. Araştırma sonuçları, İstanbul'daki katılımcıların çalışma kapsamında verdikleri yanıtların diğer şehirlerdeki katılımcılardan belirgin bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma ile toplumun ilahiyatçılara bakış açısı anlaşılmasına çalışılmıştır. Araştırma, Marmara Bölgesi'ndeki İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Yalova, Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, Balıkesir ve Çanakkale ile sınırlı olup, ilahiyat eğitimi almayan yetişkinlerden veri toplanmıştır. Analiz sonuçları, toplumun ilahiyatçılara yönelik algılarının cinsiyet, eğitim düzeyi ve ikamet yerine göre farklılaşmadığını, yaş faktörüne göre sonuçların anlamlı derecede farklılaştığını ortaya çıkarmıştır.

Ölçek maddelerinin "Kişisel ve Sosyal Özellikler" faktörü 8 maddeyi (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8), "Dini Beklentiler" faktörü ise 7 maddeyi (9, 10, 11, 12, 13, 14, 15) içermektedir. Araştırma sonuçları, ilahiyatçıların sosyal ilişkiler konusundaki tutumlarının genel olarak olumlu olduğu şeklinde yorumlanabileceğini ancak bu imajın kesinlik içermediğini göstermektedir. Çıkan bu sonuçlar, ilahiyat öğrencileriyle yapılan bazı çalışmalarla tutarlıdır. Bunun bir örneği Arıcı ve Angın'ın ilahiyat öğrencilerinin iletişim becerilerinin yüksek olduğu sonucuna varan çalışmasıdır. Arıcı ve Angın çalışmalarında, yüksek din eğitimi alan öğrencilerin iletişim düzeylerinin cinsiyet faktörü ve mezun olunan lise türüne göre farklılaşsa bile yüksek olduğunu aktarmaktadır.²⁰ Benzer şekilde ilahiyat öğrencilerinin empati ve özgecilik gibi değerlere sahip olduğunu gösteren çeşitli çalışmalar da bulunmaktadır.²¹ Saslow'un araştırması da maneviyat ile empati arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.²² Arkadaş seçiminde iletişimin, empatinin, özgecilik gibi bazı

²⁰ İsmail Arıcı – Yasemin Nakşiye Angın, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeyleri", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 209-215.

²¹ Ömer Faruk Söylev, "Özgeciliğin Yordayıcısı Olarak Empati ve Maneviyat: İlahiyat Öğrencileri Üzerine Nicel Bir Araştırma", *Eskiye* 47 (Eylül 2022), 482; Sevde Düzgüner – Kenan Sevinç, "Farklı Bölümlerde Okuyan Üniversite Öğrencilerinde Özgecilik ve Dini Tutum İlişkisi", *THEOSOPHIA Journal* 1 (Aralık 2020), 61.

²² Laura R. Saslow vd., "The Social Significance of Spirituality: New Perspectives on the Compassion-

değerlerin önemli olması bu araştırmada ortaya çıkan sonucu destekler tarzdadır. Koç'un KKTC örneğinde yüksek din eğitimi alan öğrencilerin üniversiteye uyum ve stres düzeylerini incelediği çalışmasında üniversite yaşamına uyum problemi yaşayan öğrencilerin özyeterlik inançlarını da kaybedecekleri yönünde bulgular mevcuttur.²³ Yüksek din eğitimi alan öğrencilerin güçlü iletişim becerisine, empati, özyeterlik, özgecilik gibi bazı değerlere sahip olmalarının sosyal bakış açısını etkilemesi mümkündür.

Çalışma sonucunda ilahiyatçılara olan bakış açısında cinsiyetin önemli bir değişken olmadığı sonucuna varılmıştır. Yani kadın katılımcılar ile erkek katılımcıların ilahiyatçılara yönelik algıları benzerlik göstermektedir. Aynı şekilde Tek'in çalışmasında cinsiyet faktörünün kişisel-sosyal özelliklerin alt boyutun ortalamalarında anlamlı bir farklılığın olmadığı ortaya çıkmıştır.²⁴ Bu başlık altında doğrudan ilahiyatçılara yönelik bilimsel çalışmaların nicel azlığından dolayı dindarlık, dini tutumlar, kurumsal dindarlık gibi kavramlarla karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapıcı, dindarlık ve dini tutumlar gibi konulardaki çalışmaları cinsiyet değişkenleri açısından üç grupta toplamaktadır. Birinci grup kadınların daha dindar olduğunu, ikinci grup erkeklerin kadınlara göre daha dindar olduğunu, son grup ise hiçbir fark olmadığını söylemektedir.²⁵ İlahiyatçılarla ilgili algıda kadın ve erkek katılımcılar arasında bir fark ortaya çıkmamıştır. Dini yönelim düzeyini ele alan bazı çalışmalarda da benzer sonuçlar mevcuttur. Yürürdurmaz'ın üniversite öğrencilerinin dini hayata ilişkin görüşlerini konu alan çalışması ve Dinç'in dini yönelim düzeylerine ilişkin çalışması, cinsiyet grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varan çalışmalardır.²⁶ 2016 yılında yapılan bir araştırma, dini bağlılık, aidiyet, inanç grupları ve bu grupların temsilcileriyle özdeşleşme ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi tartışmaktadır. Bazı ülkelerde dinle ilgili bağlılık düzeyinde kadın ve erkekler arasında farklılık görülmezken bazı ülkelerde kadınların dini kavram ve kurumlara desteği daha yüksek düzeydedir. En çarpıcı bulgulardan biri, Müslüman kadınların dini bağlılık düzeyinin Müslüman erkeklerle çok benzer olduğu, aynı benzerliğin Hristiyan kadın ve erkekler arasında olmadığı şeklindedir.²⁷ Literatürde dini yönelim düzeyi ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı farklılıklar gösteren çalışmalar da mevcuttur ve bu araştırmanın bulgularıyla farklılık göstermektedir.²⁸

Altruism Relationship”, *Psychology of Religion and Spirituality* 5/3 (2013), 201.

²³ Ahmet Koç, “Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Üniversiteye Uyum ve Stres Düzeylerinin İncelenmesi: KKTC Örneği”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 1/53 (2020), 326.

²⁴ Tek, *İlahiyatçılara Yönelik Algılar Üzerine Bir Araştırma (Bursa Örneği)*, 78.

²⁵ Asım Yapıcı, “Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri”, *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı* (2016), 152.

²⁶ Ayşenur Dinç, *Ergenlerde Anne-Baba Tutumları ve Dini Yönelim* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 84; Tuğba Yürürdurmaz, *Üniversite Gençliği ve Dini Hayat* (Kahramanmaraş: Samer Yayınları, 2019), 90.

²⁷ Pew Research Center, “The Gender Gap in Religion Around the World” (Erişim 11 Ekim 2024).

²⁸ Veysel Uysal, *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003), 68; Fatma Yüce,

Araştırmanın yaş değişkenlerine göre sonuç değerlendirildiğinde kişisel ve sosyal özellikler konusunda 24-35 ve 36-50 yaş grubundakilerin algılarının genç (18-23) ve daha yaşlı (60 yaş üstü) insanlardan farklı olduğu ortaya çıkmıştır. İnce'nin 50 yaş üstü üniversite mezunları üzerinde yaptığı çalışma bu konuya örnek olarak gösterilebilir. İnce'nin araştırması kapsamında katılımcıların yüzde 51,4'ü dini konularda kendi araştırmalarını yaptığını, yüzde 21'i ise DİB'e başvurduğunu belirtmiştir.²⁹ Bu durum özellikle lisans mezunlarının dini araştırmalar için herhangi bir dini figüre başvurmada çok gönüllü olmadıklarını göstermektedir ve çalışmaya katkıda bulunanların önemli bir kısmının lisans mezunu olması bu durumu doğrulamaktadır. 18-23 yaş arasındaki bireylerin ilahiyatçıların kişisel ve sosyal özelliklere dair yanıtlarının nispeten olumsuz olması dini kurumlara ve dini pratiklere olan mesafeleriyle açıklanabilir. Son dönemlerde gençlerin dindarlık düzeyleri ve dini pratikleri üzerinde yapılan çalışmalar kurumsal dindarlığa olan mesafelerini vurgulamaktadır. Meydan'ın 19-25 yaş arası üniversite öğrencileri özelinde yaptığı çalışma, gençlerin öznel dindarlığa daha yakın olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmada dini kurum ve dindarlarla ilgili imajın öznel dindarlığa yol açtığı sonucuna dikkat çekilmektedir.³⁰

Çalışma, eğitim seviyesinin ilahiyatçılarla ilgili algı ve değerlendirmelerde önemli bir faktör olmadığını göstermiştir. Bu çalışmanın verileriyle aynı doğrultuda olmayan araştırma sonuçları mevcuttur. Taplamacıoğlu'nun 1962, Günay'ın 1999 yılındaki araştırmaları eğitim düzeyleri ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.³¹ Bireylerin eğitim düzeyleri yükseldikçe dindarlık düzeylerinin, ibadet etme sıklığının azaldığı ile ilgili çalışmalar mevcuttur. İnce'nin çalışması da bize bu konuda veri sağlamaktadır.³² İnce, üniversite mezunu katılımcıların din hakkındaki kanaatlerinin dini davranışlarından daha yüksek olduğunu aktarmaktadır. İlahiyatçılara yönelik algının ortaya çıkarılmaya çalışıldığı araştırma, eğitim değişkeni açısından farklılık arz etmektedir. Çalışma sınırları dahilinde eğitim düzeyinin ilahiyat alanındaki algıda belirleyici olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, farklı eğitim düzeylerinden gelen bireylerin benzer görüşlere

Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 113.

²⁹ Abdullah İnce, "Elli ve Üzeri Yaş Grubundaki Üniversite Mezunlarında Dini Hayat", *Toplum Bilimleri Dergisi* 7/13 (Ocak 2013), 235.

³⁰ Hasan Meydan-Sare Aydın, "Üniversite Gençliğinin Kurumsal ve Öznel Dindarlığa Bakışı ve Etkileyen Faktörler Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (2020), 320; Dilek Menküc, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Görüşleri Işığında Liselerde Deizm Düşüncesi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 183.

³¹ Mehmet Taplamacıoğlu, "Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (1962), 141-151; Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999), 101-109.

³² İnce, "Elli ve Üzeri Yaş Grubundaki Üniversite Mezunlarında Dini Hayat", 237.

sahip olabileceğini ve ilahiyat konusundaki anlayışların, eğitim seviyesinden bağımsız olarak şekillenebileceğini göstermektedir.

Tüm bu sonuçlar bağlamında ilahiyatçıların mesleki bilgileri konusunda toplumda olumsuz yorumların yapıldığı tarihsel arka plana da dikkat etmek gerekir. İlahiyat Fakültesi'nin 1924 yılında başlayan tarihsel süreci bir dönem kesintiye uğramıştır. 1949 yılında Ankara'da ilahiyat fakültesinin yeniden açılmasıyla ilahiyatçıların uygulama alanındaki değişim ve dönüşümü üzerinde konuşmak gerekir. Aktay, sosyal alanda ilahiyatçıların din önderleri ya da kanaat önderleri olması şeklinde bir kabulün uzun süre gerçekleşmediğini aktarmıştır. Bu durumun nedenlerinden biri olarak da o dönemde toplumda ilahiyatçıların din filozofu ya da din sosyoloğu şeklinde algılanmasını göstermiştir.³³ Ayrıca Akarsu'nun ilahiyat öğrencilerinin Diyanetin varlığına yönelik yaklaşımlarını ele aldığı çalışmasında devletin dini işlerle ilgili kurumlarının “resmi din” algısını güçlendiren, taraflı bakış açısına sahip yerler olarak görüldüğü iddiası mevcuttur.³⁴ Dini beklentiler boyutunda belirgin ve net bir yanıtın elde edilememesi, analiz edilen verilerde eleştirel bir durumun varlığına işaret etmektedir. Bu durumun çok yönlü nedenlerle açıklanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal bilimlerdeki genel ilke gereği, toplumsal olayları ve tutumları tek bir nedene indirgemek, indirgemeci bir yaklaşım olarak kabul edilmekte ve bilimsel geçerliliği zayıflatmaktadır. Dini beklentilere yönelik çeşitli faktörlerin bireyler üzerindeki etkisinin farklı bağlamlarda ve koşullarda değişiklik gösterebileceği düşünülmelidir. Ancak yukarıda da tartışıldığı gibi ilahiyatçıların resmi dinin temsilcileri olduğu algısı araştırma bulgularıyla tutarlı görünmektedir.

Çalışmanın sınırları doğrultusunda ülkede yüksek din eğitiminin temsilcisi olan din görevlilerine karşı mesleki güven sorunu yaşandığı anlaşılmaktadır. Yüksek din eğitimi veren kurumlar olarak ilahiyat fakülteleri, kurumsal hedefleri doğrultusunda daha olumlu tepkiler bekleyebilirler. Bu aşamada ilahiyatçıların aldıkları eğitimin çok yönlü doğasının yanı sıra, branşlaşması da gündeme gelebilir. Tosun'un yıllar önce yaptığı bir araştırmada, ilahiyat öğrencilerinin yaygın din eğitimi bağlamında kendilerine pek güvenmedikleri ve bu konuda aldıkları eğitim ve uygulamanın yeterli olmadığı yönündeki beyanlarını doğrulayan bir tablo bulunmaktadır.³⁵ İlahiyat mezunları DKAB öğretmeni, imam hatip okullarında meslek dersi öğretmeni, müftü, müftü yardımcısı, din işleri uzmanı, vaiz, vaize, imam, manevi danışman, Kur'an kursu öğreticiliği yapabilmektedir. Her biri din eğitimi ile ilgili meslekler olsa bile birbirinden farklı alan eğitimi ve becerilerini gerektirmektedir.

³³ Aktay, “İlahiyat Sosyolojisi: Bir Sosyal Değişim Dinamiği Olarak İlahiyat Sorunu”, 127.

³⁴ Adem Akarsu, “Laiklik Bağlamında İlahiyat Öğrencilerinin Diyanet'in Varlığına Yönelik Yaklaşımları”, *Eskişen* 32 (Bahar 2016), 102; Ramazan Gürel, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Din Hizmetlerine Yönelik Algıları: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, *İslam Tetkikleri Dergisi* 10/2 (2020), 566.

³⁵ Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 36 (1997), 218-219.

Beceri alanlarının ise istihdam beklentisinden ziyade dini motivasyonla şekillendiği anlaşılmaktadır.³⁶ Öğretmenlik yapan bir birey çocuk eğitimi ve gelişimine hâkim olmak zorundayken, Kur'an kursu öğreticisi yetişkin eğitimini de bilmek zorundadır. Müftülerin yöneticilik becerileri daha ön plandayken imamların Kur'an'la ilgili becerileri daha işlevseldir.

Genel bir paradigma olarak hiçbir olayın sonucu sebeplerden bağımsız değildir. Bu nedenle çalışmanın sonuçlarını değerlendirirken ilahiyatçıların eğitim öğretim sürecini de ele almak zorunludur. Yüksek din eğitimi, kuruluşundan bu yana diğer yükseköğretim kurumlarında bulunmayan tartışmalı bir ortamda yer almıştır. Bu tartışma ortamı kurumsal hafızanın yanı sıra yüksek din eğitimi kurumlarıyla ilgili herkesin üzerinde etkisini göstermiştir. Siyasal ortamdan etkilenen kurumlar olarak bu tartışmaların çoğu zaman bilimsel temellerden uzak, ideolojik söylemlere dayandırılması yönünde girişimlerde bulunulmuştur. Bu nedenle konuyla bağlantılı olarak bilimsel araştırmalar yapılması durumun açıklanmasına, mevcut veya potansiyel sorunlara çözüm üretilmesine yardımcı olacaktır.

İlahiyatçılarla ilgili akılda tutulması gereken noktalardan biri, örgün ve yaygın din eğitiminde görev alan bireylerin farklı programlardan mezun olmalarıdır. İLİTAM Programı ve Açık Öğretim Lisans İlahiyat Önlisans Programı, uzaktan eğitim dersleri kapsamında değerlendirilen başlıklardır. Açıköğretim mezunları ile İLİTAM mezunları ve örgün eğitim mezunları arasında özlük hakları açısından herhangi bir farklılık olmasa da eğitim türündeki farklılıkların da mezunlar arasında farklılıklara yol açması beklenir. Geleneksel yükseköğretim, öğretmen ve bireylerin iletişim kurduğu ortamdan etkilenirken, uzaktan eğitim, bireysel çabalara dayalı ve etkileşimden uzaklaşan bir özelliğe sahiptir ve mesleki tecrübeyi etkilemesi olasıdır.

İlahiyat mezunlarının mesleki tecrübelerine ilişkin zorluklardan biri de tek yönlü eğitim alan ilahiyatçıların din eğitimindeki çeşitliliğin hakkını veremeyecekleri iddiasıdır. Bu argüman Sarı'nın ilahiyat fakültelerinde öğretmen yetiştirmenin olanaklarını ve sınırlılıklarını tartıştığı çalışmasında da ifade edilmektedir.³⁷ Benzer şekilde Salih'in araştırmasına katılan öğretmenler de ilahiyat fakültesinin misyonunun belirsizliğinin ilahiyatçıları etkilediğini açıklamışlardır. Katılımcıların da vurguladığı bu durum, ilahiyatçılar gündeme getirildiğinde sıklıkla dile getirilen konulardan biridir. Branşlaşmanın olmamasının uzmanlaşmayı engellediği sonucuna varan başka çalışmalar da mevcuttur.³⁸ Aslında ilahiyat fakültelerine ve ilahiyatçılara yönelik eleştirilerin tüm

³⁶ Arife Gümüş Sarı, *İmkân ve Sınırlılıkları Açısından İlahiyat Fakültelerinde Öğretmen Yetiştirme* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 413.

³⁷ Gümüş Sarı, *İmkân ve Sınırlılıkları Açısından İlahiyat Fakültelerinde Öğretmen Yetiştirme*, 402.

³⁸ Mehmet Bayyığıt – Ahmet Ali Çanakçı, “Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Bölümleşme Sorunu”, *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/26 (Nisan 2021), 378; Mustafa Koç, “Yüksek Din Eğitiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü'

üniversiteler için geçerli olduğunu da belirtmek gerekir. Altaş'ın da işaret ettiği gibi küreselleşme ile yükseköğretim kurumları, belirli mesleklere erişim sağlayan kurumlar olmaktan öteye gidememişlerdir. Uzmanlıkları giderek sınırlı hale gelen üniversiteler, yukarıda bahsettiğimiz temel görevleri olan bilgi üretimi misyonundan uzaklaşmak zorunda kalmışlardır.³⁹

İlahiyatçılara ilişkin imaj tatmin edici değilse bu durumun düzeltilmesinde en büyük etken ilahiyatçılar olacaktır. İlahiyat öğrencilerinin fakültede aldıkları eğitimin dini bilgi ve düşüncelerinde olumlu etkilerini ifade ettikleri bilinmektedir.⁴⁰ İlahiyatçıların aslında her söylemlerine, hareketlerine dikkat etmeleri gerektiği gibi kabullere sahip oldukları, ancak toplumun yüksek beklentileri karşısında dinin ilahiyatçılara inmediği, ilahiyatçılardan mükemmel olmalarının beklendiği şekilde serzenişlerde buldukları anlaşılmaktadır.⁴¹ Toplumun ihtiyaçlarından, günlük hayatından kopuk bir eğitim süreci Illich'in okulsuz toplumunda dikkat çektiği gibi topluma yabancılaşmış bir içeriğe sahip olur.⁴² Eğitim öğretim sürecinden uzmanlaşmaya kadar yaşanan sorunların yanı sıra kişisel ve sosyal gelişim noktasında atılım yapılması gerekir. Dini düşünceyle ilgili yaşanabilecek değişim ve dönüşümler Güler'in deyimıyla orijinali kentli olan bir dinin sorunları çözebilecek bir duruma gelmesine yol açabilecektir. Çağdaş değerler ve dini değerlerle ilgili konuşmak entelektüel dini düşüncenin sorumluluğundadır.⁴³ Dini kuruluşlar farklılık gösterse de dinle ilgili kişilerin toplum üzerindeki etkisi açıktır. Birkaç araştırmacı tarafından yürütülen projede, dini liderlerin toplum üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu gösteren bulgulara ulaşılmıştır.⁴⁴

Kullanılan ölçekten hareketle çalışma, ilahiyatçılarla ilgili iki temel faktörü farklı değişkenler açısından yordamaktadır. "Kişisel ve Sosyal Özellikler" faktörü, "Dini Beklentiler" faktörüne oranla daha yüksek bir ortalama içermektedir. Ancak ilahiyatçıların mesleki bilgi konusunda kendilerini yenilemeleri ya da bu algıyı değiştirmeleri için çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Tüm bu tartışmaların uzağında Türkiye Cumhuriyeti ile yaşıt

Önerisi", *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (Aralık 2019), 102.

³⁹ Nurullah Altaş, "Türkiye'de Dinî Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları", *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/31 (Haziran 2016), 8-9.

⁴⁰ Ahmet Koç - Nurullah Altaş, "KKTTC'deki Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Bu Kurumları Tercih Sebepleri, Beklentileri ve Mesleğe Hazırlık Motivasyonlarının İncelenmesi", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2020), 163.

⁴¹ Ümit Harun Akkaya, "Y Kuşağı İlahiyat Öğrencilerinde Model İnsan Algısı", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/15 (2019), 78-79.

⁴² Ivan Illich, *Okulsuz Toplum* (İstanbul: Şule Yayınları, 2005), 14.

⁴³ İlhami Güler, "Türkiye'nin Kimlik/Ahlâk Sorunları ve İlahiyat Fakülteleri", *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009), 45.

⁴⁴ Ioana Cismas vd., *Considerations and Guidance for the Humanitarian Engagement with Religious Leaders* (University of York: y.y. 2023), 8.

bir kurum olarak ilahiyat fakülteleri sahip olduğu tecrübi birikimini kullanabilecek özelliğe sahip, köklü bir kurum olmanın avantajına sahiptir. Tüm bu dönütlerin ışığında konuyla ilgili öneriler oluşturulabilir:

-- İlahiyat kimliğinin oluşmasında önemli rol oynayan ilahiyat fakültelerinin program içeriklerinin belirli aralıklarla gözden geçirilmesi;

--İlahiyat fakültelerinin klasik bilgiyi aktaran, ama aynı zamanda toplumsal sorunların çözümüne yönelik öğrencilere başka bir beceriler kazandırması gereken bir kurum olduğunun farkına varılması;

-Fakültede kazandırılmak istenen beceriler içinde disiplinler arası çalışabilme ve yaşam boyu öğrenmenin yer alması;

-Din eğitimi tamamen iletişime dayalı olduğundan iletişim becerilerini geliştirmek için uygulamalı derslere ağırlık verilmesi;

- İlahiyat fakülteleri bünyesinde kurumsal ve öğrenci kimliklerine yönelik çeşitli çalışmalar yapılarak sosyal alandaki imaj değerlendirmesinin güncellenmesi;

-Çok farklı kurumlara eleman yetiştiren kurum olarak kendi içinde kariyer ayrıştırmasının gündeme alınması;

-Son yıllarda sürekli gündemde olan niteliksel gelişim için komisyonlar kurulması;

-Öğrencilerin pratik alanda hedef kitleyle daha fazla karşı karşıya gelecekleri alanlar oluşturulması;

-Yüksek öğretimde yaşanan bilgi üretimi sorunu ilahiyat fakültelerini de etkilemiştir. Fakültelerde dini bilgi ile ilgili çalışma ve önerilerinin dikkate alındığı ve değerlendirildiği komisyonların kurulması öneriler arasındadır. Ek olarak farklı bölgelerdeki katılımcılarla benzer çalışmaların yapılması alanyazına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça | References

- Akarsu, Adem. “Laiklik Bağlamında İlahiyat Öğrencilerinin Diyanet’in Varlığına Yönelik Yaklaşımları”. *Eskiye* 32 (Bahar 2016), 93-112.
- Akkaya, Ümit Harun. “Y Kuşağı İlahiyat Öğrencilerinde Model İnsan Algısı”. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/15 (2019), 43-84.
- Aktaş, Şerif. “Dilin Doğru ve Güzel Kullanımı Üzerine”. *TÜBAR* 27 (Bahar 2010), 37-42.
- Aktay, Yasin. “İlahiyat Sosyolojisi: Bir Sosyal Değişim Dinamiği Olarak İlahiyat Sorunu”. *Milel ve Nihal* 9/3 (2012), 101-135.
- Altaş, Nurullah. “Türkiye’de Dinî Yükseköğretim Alanında Uzaktan Eğitimle İlgili Algı Sorunları ve İLİTAM Uygulamaları”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/31 (Haziran 2016), 7-42.
- Arıcı, İsmail- Angın, Yasemin Nakşiyiye. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeyleri”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 1-21. <https://doi.org/10.18498/amauidf.325835>
- Aşıkoğlu, Nevzat. “İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Haziran 2005), 1-10.
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Bayyığıt, Mehmet –Çanakcı, Ahmet Ali. “Yüksek Din Öğretimi Kurumlarında Bölümleşme Sorunu”. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/26 (Nisan 2021), 369-400.
- Büyüköztürk, Şener. *Deneysel Desenler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.
- Can, Abdullah. *Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.
- Cismas, Ioana vd. *Considerations and Guidance for the Humanitarian Engagement with Religious Leaders*. University of York: y.y., 2023. <https://doi.org/10.15124/yao-j9g2-j311>
- Çalal, Ayşe. *Öğretim Üyeleri, Öğrencileri ve Mezunlarına Göre İlahiyat, İlahiyatçı ve İlahiyat Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Dinç, Ayşenur. *Ergenlerde Anne-Baba Tutumları ve Dini Yönelim*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Düzgüner, Sevde – Sevinç, Kenan. “Farklı Bölümlerde Okuyan Üniversite Öğrencilerinde Özgeçilim ve Dini Tutum İlişkisi”. *THEOSOPHIA Journal* 1 (Aralık 2020), 53-69.
- Erkuş, Adnan. *Bilimsel Araştırma Süreci/Davranış Bilimleri İçin*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2009.
- Güler, İlhami. “Türkiye’nin Kimlik/Ahlâk Sorunları ve İlâhiyat Fakülteleri”. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009), 41-45. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/417590>
- Gümüş Sarı, Arife. *İmkân ve Sınırlılıkları Açısından İlahiyat Fakültelerinde Öğretmen Yetiştirme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Günay, Ünver. *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999
- Gürel, Ramazan. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Din Hizmetlerine Yönelik Algıları: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”.

- İslam Tetkikleri Dergisi* 10/2 (2020), 533-586.
- Horozcu, Ümit. “İlahiyatçılara Yönelik Algı Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması”. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 5/1 (Bahar 2019), 27-40.
- Illich, Ivan. *Okulsuz Toplum*. İstanbul: Şule Yayınları, 2005.
- İnce, Abdullah. “Elli ve Üzeri Yaş Grubundaki Üniversite Mezunlarında Dini Hayat”. *Toplum Bilimleri Dergisi* 7/13 (Ocak 2013), 211-238.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012.
- Karslı, Bahset. “İlahiyatçı Kimliğinin İmkânı Üzerine Bir Deneme: Sosyal Benlik Sürecinde Nesneleşen İlahiyatçılığın Analizi”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11/12 (Yaz 2016), 105-126.
- Kirman, M. Ali – Apaydın, Halil. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları”. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2006), 93-123.
- Koç, Ahmet – Altaş, Nurullah. “KKTC’deki Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Bu Kurumları Tercih Sebepleri, Beklentileri ve Mesleğe Hazırlık Motivasyonlarının İncelenmesi”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2020), 131-172. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2020.6.1.04>
- Koç, Ahmet. “Yüksek Din Eğitimi Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Üniversiteye Uyum ve Stres Düzeylerinin İncelenmesi: KKTC Örneği”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 1/53 (2020), 305-330. <https://doi.org/10.29288/ilted.702496>
- Koç, Mustafa. “Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: 'Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü' Önerisi”. *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (Aralık 2019), 59-112.
- Kuşçuoğlu, Aslıhan – Tosun, Cemal. “İlahiyat Eğitiminde Disiplinlerin Amaç ve Muhtevaları: Akademisyen Görüşlerinin Nitel Bir Analizi”. *Eskiyeni* 52 (Mart 2024), 377-403. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1405206>
- Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. çev. Metin Kıratlı. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2004.
- Menküç, Dilek. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Görüşleri Işığında Liselerde Deizm Düşüncesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Meydan, Hasan - Aydın, Sare . “Üniversite Gençliğinin Kurumsal ve Öznel Dindarlığa Bakışı ve Etkileyen Faktörler Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (2020), 299-323. <https://doi.org/10.33460/beuifd.726749>
- Öcal, Mustafa. “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 111-123.
- PRC, Pew Research Center. “The Gender Gap in Religion Around the World”. Erişim 11 Ekim 2024. <https://www.pewresearch.org/wpcontent/uploads/sites/20/2016/03/Religion-and-Gender-Full-Report.pdf>
- Saslow, Laura R. vd. “The Social Significance of Spirituality: New Perspectives on the Compassion-Altruism Relationship”. *Psychology of Religion and Spirituality* 5/3 (2013),

- 201-218. <https://doi.org/10.1037/a0031870>
- Söylev, Ömer Faruk. “Özgeciliğin Yordayıcısı Olarak Empati ve Maneviyat: İlahiyat Öğrencileri Üzerine Nicel Bir Araştırma”. *Eskiyeni* 47 (Eylül 2022), 463-488. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1126504>
- Taplamacıoğlu, Mehmet. “Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (1962), 141-151.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2005.
- Tek, Rabia. *İlahiyatçılara Yönelik Algılar Üzerine Bir Araştırma (Bursa Örneği)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu. *Resmî Gazete* 63 (6 Mart 1340) Erişim 14 Haziran 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.430.pdf>
- Tekin, İshak. “Ahlaki Olgunluk Kavramı Üzerine Kuramsal Bir Çözümleme”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/5 (2017), 2275-2298.
- Tosun, Cemal. “İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 36 (1997), 179-221.
- Tosun, Cemal. “Üniversitede İlahiyat: Bilim Teorisi ve Sosyal-politik Temellendirme Açılımlarından Bir Değerlendirme”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (2022), 11-24. <https://doi.org/10.53112/tudear.1091555>
- Türker, Ömer –Önal, Ramazan. “İlahiyat Fakülteleri ve Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ÂSÂR Akademik Dinî Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Ekim 2021), 2-19.
- TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi. *Tutanak Dergisi*. VIII. Dönem, 20/3, 101. Birleşim. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c020/tbmm08020101.pdf>
- Uysal, Veysel. *Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003.
- Yapıcı, Asım. “Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri”, *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı* (2016), 131-161. <https://doi.org/10.15745/da.268813>
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Hurafe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 26 Ağustos 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hurafe#2-kelam>
- Yıldırım, Ali. “Disiplinlerarası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12 (1996), 89-94.
- Yüce, Fatma. *Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Yürürdurmaz, Tuğba. *Üniversite Gençliği ve Dinî Hayat*. Kahramanmaraş: Samer Yayınları, 2019.